

หลวงสุนทรภุชิต กรมภูษามาตาประคองพระบรม
 รูป จมื่นอินทรประภาศ จมื่นเทพสุนทรภุชิตพระ
 ราชยานกง คู่หน้า จมื่นจงภักดิ์องค์ขวา จมื่นจ
 รัชของซ้าย คุมพระราชยานกงคู่หลัง มีพระกลด
 บังพระสุริย์ พัดโบก จ่ามร และมีเครื่องสูง
 ชุมล่ายบังแทรก พระแสงหว่างเครื่อง ทหาร
 มหาดเล็ก และมหาดเล็กตามเป็นกระบวนหลัง
 เดินกระบวนไปทางถนนหน้าพระฐาน ถนนราช
 ดำเนินใน ข้ามสะพานผ่านพิภพลีลาไปตามถนน
 ราชดำเนินกลาง ข้ามสะพานผ่านฟ้าลีลาศไปโดย
 ถนนราชดำเนินนอก ข้ามสะพานมฆวานรังสรรค์
 พอกระบวนพระราชยานถึงหน้าโรงทหารราบที่ ๑
 กองทหารซึ่งประจำอยู่ที่นั่น ทำเพลงแตรสรรเสริญ
 พระบารมี เดินกระบวนไปตามถนนเบญจมาศ
 ถนนพุดตาล เลี้ยวหน้าพระที่นั่งอภิเศกคฤสถ์ เจริญ
 พระบ้ายันประคองฐาน พักบน พระที่นั่ง เสด็จจร ฉัตร
 ในพระที่นั่งอภิเศกคฤสถ์ ทหารทำเพลงแตรสรรเสริญ
 พระบารมี

ครั้นเวลาจวนย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่ง อภิเศกคฤสถ์ทรงรับ
 พระบ้าย ทหารทำเพลงแตรสรรเสริญพระบารมี
 โปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระบ้ายจากพระที่นั่งอภิเศก
 คฤสถ์ออก พระทวารใน ขึ้นพระราชยานไปโดย ทาง
 ถนนข้างใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
 พระดำเนิน ตาม พระบ้ายไป จนถึง พระที่นั่ง อัมพร

สถานแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้เชิญขึ้น ทางห้องงา
 ประคองฐานบน โต๊ะจีนเครื่องหยก เชิญในท้อง พระ
 พุทธนรดีให้พระที่นั่งอัมพรสถาน พระบาท สมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดเทียนนมัสการพระบ้ายแล้ว
 เปรนเสด็จการ

การสมโภชช้างพลายสำคัญ

ด้วยเจ้าบุญวาทย์วงษมานิต เจ้าผู้ครองนคร
 ลำปาง มีศุภอักษร กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า
 เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔ เวลา
 ๓ ยามเศษ ช้างพังชื่อองค์คำของเจ้าบุญวาทย์
 วงษมานิต ซึ่งเลี้ยงไว้ที่บ้านทุ่งฝายแขวงนครลำปาง
 ตกถูกเป็นช้างพลาย มีผิวพรรณลักษณะผิดกว่า
 ช้างธรรมดา คือจักษุขาวทั้ง ๒ ข้าง เล็บขาว
 ทั้ง ๑๘ เล็บ ขนขาว ผิวเนื้อ คล้าย สัตว์ของแดง
 สูง ๒ คอก ๖ นิ้ว เจ้าบุญวาทย์วงษมานิต ขอพระ
 ราชทานถวายช้างสำคัญนั้น เพื่อเป็นที่เชิดชูพระ
 บรมเดชาานุภาพ และขอพระราชทานถวายช้าง
 ชื่อองค์คำ ซึ่งเป็นแม่ช้างสำคัญนั้น เป็นช้าง
 นมด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราช
 หฤทัยยินดี โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าบุญวาทย์วงษ
 มานิต จัดส่งช้างพลายสำคัญนั้นลงมากรุงเทพฯ
 โดยทางแขวงนครลำปางผ่านมณฑลนครสวรรค์มา
 เข้าในมณฑลกรุงเก่า มีการสมโภชเป็นระยะๆ
 มาบ้างตามสมควร จนถึงที่สุดมาพักที่วังโพ
 แขวงกรุงเก่า และได้มีการสมโภชด้วย

วันที่ ๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๕ โปรดเกล้าฯ ให้
ช้าง นัน ถ แพ แคบ่อ โพง ต้องง มา พัก ที่วัด ตะมุก
แขวงเมืองนนทบุรี

ส่วนในกรุงเทพฯ ได้ โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง
โรงขึ้นที่หน้าพระที่นั่งอภิเศกดุสิต พระราชทาน
ให้ช้างสำคัญนั้นอยู่ พร้อมด้วยพลับพลาสำหรับ
ประทับทอดพระเนตรและระเนียด ระหว่างโรงกับ
พลับพลาสำหรับปล่อยช้าง เมื่อจวนจะถึงวัน
กำหนดสมโภช ก็ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ตกแต่ง
โรงช้าง มีราชวัตร ไม้ ไม้ฉัตรเบญรงค์ ๔ มุมโรง
คานไม้ มีมณฑปสำหรับจะได้นำ ช้าง พลาย ลำคัญ
นั้นมาอาบน้ำในเวลาเช้าทุก ๆ วันในวันทีสมโภช
และแวดล้อมด้วยฉัตรปรุกทอง เงินนาคราช ฉัตร ทรง
เครื่อง ๔ มุม ๆ หนึ่งมี ๓ ฉัตร ในโรงช้างตั้งม้า
หมู่ลายตึกพื้นกระจุก เชิญพระพุทธรูปยืนวัด
น้อยองค์ ๑ พระไชยวัฒน์ประจำรัชกาลปัตยุบัน
องค์ ๑ พระไชยหลังช้างองค์ ๑ พระไชย
เนาโหดองค์เก่าองค์ ๑ โหม่ ๑ รวม ๕ องค์
มาประดิษฐาน มีพระเต้าน้ำพระพุทธรูปและ
พานทองรองอ้อยแดง เขียน ชื่อ พระยา ช้าง ๓ ท่อน
พร้อมด้วยพระแท่นทรงกราบ พระราชอาสน์
และอาภรณ์พร้อมสรรพ

วันที่ ๕ มีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๕ เวลาเช้า
เจ้าพนักงานได้นำ แพช้าง พลายลำคัญมา เทียบที่ท่า
พระ ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
พระเจ้า... ทรงเครื่องครั้งยศทหารบกเสด็จ
พระราช ดำเนิน โดยรถ พระที่นั่ง แต่ ด้วงสวน ดุสิตไป

ประทับบนพลับพลาที่ท่าพระ เวลาบ่าย ๕ โมง
๓๗ นาทีซึ่งเป็นเวลาในระหว่างพระฤกษ์ โปรด
เกล้าฯ ให้ นำช้างพลายลำคัญ ขึ้นจาก แพ พามา
ถวายทอดพระเนตรที่หน้าพลับพลาแล้ว โปรด
เกล้าฯ ให้ เติบ กระบวน แพช้าง พลายลำคัญทอด
โชตนทวารซึ่งได้ทำไว้ ที่ถนนท่าพระ และมีราช
บัณฑิตยพราหมณ์ประณั้พระพุทธรูปที่เกย ๒ ช้าง
โชตนทวารตามธรรมเนียม แล้วเดินกระบวน
แห่ไปตามถนนหน้าพระดาน เลี้ยวถนนราชดำเนินใน
ถนนราชดำเนินกลาง ครบไปตามถนนราชดำเนิน
นอก ถนนเบญมาศ ถนนพุดตาล ไปเข้าโรงพิธี
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน
กลับไปประทับพลับพลาหน้าโรงช้าง เมื่อกระบวน
ถึงโรงช้างลำคัญเข้าโรงเรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว เสด็จลงประทับพระราชอาสน์ ใน
โรงช้าง พระราชทานไตรแพรและย่ามแพรขาว
แก่พระสงฆ์ สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ
ปรีชาญาณ รวม ๓๐ รูป มีสมเด็จพระพุฒาจารย์
เป็นประธาน พระสงฆ์ออกไปครองไตร
กัณฑ์มาซึ่งที่คามเดิมแล้ว ทรงจุดเทียนเครื่อง
นมัสการทรงศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธรูป
สัตตปริต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน เครื่องราช
อิสริยาภรณ์ ช้างเผือกชั้นที่ ๑ มหาวราภรณ์
แก่เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง
ผู้เจ้าของช้างพลายลำคัญแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว ประทับทรงฟังพระสงฆ์เจริญพระพุท

วันที่ ๑๗ มีนาคม ๑๒๕

ราชกิจจานุเบกษา

เล่ม ๒๓ หน้า ๑๒๙๓

มณฑลอยุธยา พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว ถวาย
อติเรก ถวายพระพรตา แล้วพระครูสิทธิไชยบดี
เจ้ากรมพราหมณ์พฤตนิภาศ บุษบา เครื่อง กระยาบวช
ราชบัณฑิตย ๘ นาย บุษบาจุฑาธุช พราหมณ์
อ่าน คำฉันท์ก่ด้อมช้าง กรมพระแสงในชัยยับไม้
จบแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
รางวัลเงิน ๔๐๐ บาท แก่ หลวงมหาสิทธิโฆหาร กรม
พระอาลักษณ์ ในการที่ได้แต่งคำฉันท์และกาพย์
ชัยไม้ก่ด้อมช้าง ถวาย ไผ่พระดี เป็นที่พอ พระ
ราชหฤทัย มาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จประทับทรงฟังก่ด้อมและชัยไม้จนจบแล้วเสด็จ
ไปประทับที่มุขหน้าพระที่นั่งอภิเศกคฤดี ทอดพระ
เนตรว่าโคม และถึงโตม้งกร จนเวลา ๕ ทุ่มเศษ
เสด็จขึ้น

วันที่ ๑ มีนาคม เวลาเช้า ๕ โมงโปรดเกล้าฯ
ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จไป ประ
ทับในโรงช้าง ทรง จุกเทียน เครื่อง นมัสการทรงศีล
พระสงฆ์ถวายพรพระ จบแล้ว ทรงประเคนเครื่อง
อาหารภัตต์ ภัตต์เลี้ยงพระสงฆ์ฯ รับ พระราชทาน
ฉันแล้ว ทรงประเคนเครื่อง ไทยธรรมแก่พระ
สงฆ์ตามสมควร พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวาย
อติเรก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จกลับ
ค่อนไปใน เวลากลางวันได้ มีการ มหรสพ ส้มโกล
ตามธรรมเนียม

ครั้นเวลาค่ำ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ทรง เครื่อง อย่าง วานนี้ เสด็จ ออก การ มหร
สพ ครบ เพลง ไม่ถอย ไค่ถวด ญวนหก ไค่
เด่นถวายพรอันกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ โรงช้าง พระราช
ทาน ไตรแพรและ ย่าม แก่ พระสงฆ์ ส้มเตี๊ยะ พระราชา
คณะ พระราชคณะ เปரியญ รวม ๓๐ รูป มี สม
เด็จพระวันรัต เป็นประธาน พระสงฆ์ ออกไปครอง
ไตรและ กัดับมานั่งที่แล้ว ทรง จุกเทียนเครื่อง
นมัสการ ทรงศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
ทวาทสปริตจบแล้ว ถวายอติเรก ถวายพระพรตา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเงิน
แก่พราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้อ่านฉันท์ หลวงเทพาจารย์
๒๐ บาท ชุนศรีสิทธิเวทย์ ๘ บาท แล้ว เสด็จ
พระราชดำเนินไปประทับที่ หน้าพระที่นั่งอภิเศกคฤดี
ทอดพระเนตร การ มหรสพ อย่าง วานนี้ เวลา ๔ ทุ่ม
เศษ เสด็จขึ้น

วันที่ ๘ มีนาคม เวลาเช้าโปรดเกล้าฯ ให้
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จไปทรงปฏิบัติ
เลี้ยงพระสงฆ์ อย่างวันก่อน พระสงฆ์กระทำภิก
แล้ว ทรงประเคนเครื่อง ไทยธรรม และพระสงฆ์
ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก สมเด็จพระบรม
โอรสาธิราชเสด็จกลับ

ครั้นเวลาค่ำ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ทรง เครื่อง อย่างวันก่อนแล้ว เสด็จออก
ประทับ ณ โรงช้าง พระราชทาน ไตรแพรและ ย่าม แก่
พระสงฆ์ พระบรมวงษานุวงศ์ พระราชคณะ เปரிய
ญ รวม ๓๐ รูป มี พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวรญาณ
วโรรส เป็นประธาน พระสงฆ์ ออกไปครอง ไตรและ
กัดับมานั่งที่แล้ว ทรง จุกเทียนเครื่อง นมัสการทรง
ศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ จบ จักกัปัดน
สูตร มหาสมยสูตรจบแล้ว ถวายอติเรกถวายพระ

พราดา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ พระที่นั่งอภิศักดิ์ ทอดพระเนตรการมหรสพอย่างวันก่อน ๆ พราหมณ์บูชาและอ่านคำฉันท์ ราชบัณฑิตยบูชาจุติอย่างทุกวันนี้มากรมแสงในซ้ายขบไม่ตามธรรมเนียม เวลา ๕ ทุ่มเศษ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว เสด็จ ขึ้นการมหรสพเล็ก

วันที่ ๘ มีนาคม เวลาเช้า จวนจะ ๕ โมง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรง ประเคน อาหารภัตต พระสงฆ์กระทำภิกขาเสด็จ แล้ว รบเสด็จ ออกอยู่ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประทับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ นพรัตน์ราชวราภรณ์ เสด็จ ออก ประทับในโรงช้าง ทรงจุดเทียน เครื่อง นมัสการ ทรง คัด แล้ว ได้ เวลา เช้า ๕ โมง ๒๕ นาที เปน เวลา ในระหว่างพระฤกษ์ พระโหราธิบดีตั้ง ช้องไชยให้ สัตยญา พระสงฆ์สดสวดไชยมงคลคาถา พราหมณ์เป่าสังข์ กรมแสงในแถวไม้บันฑิตาจารย์ ชาวประโคนได้ ประโคนแดร์สังข์ช้องไชยพิณพาทย์มโหรี พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว เสด็จ ขึ้น ประทับ บน เกยช้าง เสด็จ เสด็จ ทรง รตนน้ำ พระราชทานช้างสำคัญ ด้วย พระเศวต คิลา และ หม้อ ทอง และ พระ มหา สังข์ ทักษิณาวัญ พระราชทานอภัยแดง ซึ่ง กรม พระ อาธิบดี และ พราหมณ์ ได้ จาฤกนามช้างลงในนั้น เปนอันพระราชทานนามว่า พระเสวตรอุดมวารณ บรม ชลาธาร ประเสริฐศักดิ์ ศุภเนตรนิโคระ วรณ โดมพรณ เต็ม ประภัส ตามพฤษ ขร ดิลกชาติ พงษ์กมลาคันรังษติ อุดมฤทธิ

เดชาติเรก พาหนะเอกอิศราธิบดินทร์ ประมินทรมหาราชธิราช ประกาศเกษตรสิทธิ์สถาพร เถลิงพระนครรัตนโกสินทร์พิศาล มโหฬารพรรษคุณวิบุลยถักชน เด็ดฟ้า แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทเวศร์วัชรฤทธิ์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทเวศร์วัชรโรประการ & พระ องค์ ทรงเจิมพระเสวตรอุดมวารณ ด้วย พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว พระราชทาน เครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอภิวาท พระพรดา แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์เบิกแว่นเวียน เทียนส้มโงษเจ้าพนักงานประโคนแดร์สังข์ ช้องไชย พิณพาทย์ เวียน เทียน กรบ & รอบ แล้ว พราหมณ์ ได้ เจิม อีก ครั้ง หนึ่ง ตาม ธรรมเนียม พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว พระราชทาน สิ่ง ของ และ เงิน ตราแก่ เจ้า ของ ช้าง และ ผู้ซึ่ง มี หน้าที่ เกี่ยว ของ ใน งาน นี้ บาง แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ ขึ้น เวลาเที่ยงเศษ

เวลาค่ำทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง เครื่อง เต็มยศ ชาว ทหารบก ทรง สวม ด้ายสพาย มหาวราภรณ์ เสด็จออกประทับ ณ โรงช้างโปรดเกล้าฯ ให้ มีการเวียน เทียน ส้มโงษ อีกครั้ง หนึ่ง อย่าง ใน ตอน เช้า แล้ว พราหมณ์ บูชาเครื่องสังเวยและ อ่าน คำฉันท์ และ ขบไม้จบแล้ว พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว เสด็จ ขึ้น ประทับ พระ ที่นั่ง อภิศักดิ์ ทอด พระ เนตร การ มหรสพ อย่าง ทุก วัน มา เสด็จ ขึ้น เวลาจวน ๕ ทุ่ม เปนเสด็จถวญ ส้มโงษ พระเสวตรอุดม วารณเท่านี้ ๗